

به نام خدا

آمایش آموزش عالی

قدرت طاهری

مدیر برنامه، بودجه و تحول سازمانی
دانشگاه الزهراء(س)

آذر ماه ۱۳۹۹

مفهوم آمایش سرزمین

ادبیات آمایش سرزمین و نابرابری ها

- شناخت صحیح امکانات، فرصت ها و شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی مناطق مختلف نخستین گام در برنامه ریزی توسعه محسوب می شود.
- تمرکز زیر ساخت های اقتصادی و سرمایه گذاری در مکان های خاص موجب می شود تا در بلند مدت نابرابری فضایی شدیدی میان مناطق کشور پدید آید.
- وجود نابرابری از نشانه های عدم توسعه یافتگی است، زیرا کشورهای توسعه یافته، علاوه بر این که از شاخص های اقتصادی و اجتماعی بالایی برخوردارند، توزیع درآمدها و امکانات نیز در آن ها به نسبت عادلانه است.
- رقابت های شدید ناحیه ای، تشدید مهاجرت های ناحیه ای و جابجایی سرمایه و نیروی کار از منطقه توسعه یافته به منطقه توسعه نیافته از جمله اثرات نابرابری ها محسوب می شوند.

آمایش سرزمین دارای تعاریف متعدد

➤ ادبیات آمایش سرزمین حاوی مفاهیم و تعاریف متعددی است که توسط افراد و گروه‌های مختلف از آمایش سرزمین و به‌طور کلی نحوه استفاده از سرزمین به‌عمل آمده است. وجود چنین تنوعی در تعاریف نشانگر وجود اختلاف در طرز برخوردها، سلیقه‌ها، نیازها، نگرش‌ها، دیدگاه‌ها و در نتیجه ارزش‌گذاری متخصصین و افراد درگیر کار آمایش سرزمین می‌باشد. از این‌رو درک این قبیل تناقضات در نگرش‌ها و گرایش‌ها می‌تواند راهنمای مؤثری در شناخت نیازها و انگیزه‌های جوامع مختلف باشد.

تعاریف متعدد آمایش سرزمین - بهره وری از سرزمین

➤ آمایش سرزمین، برنامه ریزی و سازمان دادن نحوه اشغال فضا و تعیین محل سکونت انسان ها و محل فعالیت ها و تجهیزات و همچنین کنش های بین عوامل گوناگون نظام اجتماعی و اقتصادی است (مهندسین مشاور ستیران، ۱۳۵۴). این تعریف بیشتر مبتنی بر بهره وری از سرزمین بر اساس قابلیت ها و امکانات است؛ و به بیانی دیگر فعالیت یابی برای بهره وری از سرزمین می باشد، ضمن اینکه در این تلقی مقولات مربوط به جمعیت جنبه حاشیه ای دارند.

تعاریف متعدد آمایش سرزمین - توزیع جغرافیایی جمعیت

➤ آمایش سرزمین، مشخص کننده سیاست و خط مشی کلی فعالیتها و جمعیت در پهنه سرزمین بر مبنای رابطه انسان، فضا و محیط بوده و مشتمل بر توزیع جغرافیایی جمعیت و سکونتگاه ها و نحوه استفاده از اراضی و منابع طبیعی و امکانات و تأسیسات کشور در چهارچوب اصول و سیاستهای مصوب نظام می باشد.

تعاريف متعدد آمایش سرزمین - فرهنگ واژگان نظام فنی و اجرایی کشور

➤ در آمایش سرزمین، سیاست و خط مشی کلی توزیع جغرافیای فعالیت های برنامه مشخص می شود. از جمله مسائل مهم مطرح در آمایش سرزمین، توزیع جغرافیایی جمعیت، سکونتگاه ها و نحوه استفاده از اراضی کشور است. برنامه ریزی آمایش سرزمین عبارت است از فرآیند بهره برداری عقلایی، از امکانات منابع و استعدادهای مناطق مختلفی (فضای ملی) که مجموعه سرزمین ملی را تشکیل می دهد

تعاریف متعدد آمایش سرزمین - مرکز ملی آمایش سرزمین

➤ آمایش سرزمین عبارت از چیدمان بهینه فعالیت ها و سکونتگاه ها در پهنه سرزمین به تناسب ظرفیت ها و قابلیت های طبیعی و محیطی زیستی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و شرایط بین المللی و منطقه ای در پهنه سرزمین است.

تعاریف متعدد آمایش سرزمین - تعیین نوع کاربری سرزمین

➤ آمایش سرزمین طبق ضوابطی با نگرش بازده پایدار، بر حسب توان و استعداد کیفی و کمی سرزمین برای استفاده‌های مختلف انسان در سرزمین، به تعیین نوع کاربری سرزمین می‌پردازد. بنابراین از هدر رفتگی منابع طبیعی و ضایع شدن محیط زیست و در نتیجه از فقر انسانی که روی زمین کار می‌کند می‌کاهد

تعاریف متعدد آمایش سرزمین - سازمان خوار و بار کشاورزی (FAO)

➤ ارزیابی نظام مند سرزمین، پتانسیل های آبی و الگوهای مختلف بهره برداری از اراضی و دیگر شرایط طبیعی، اجتماعی و اقتصادی، برای انتخاب گزینه هایی برای بهره برداری از سرزمین که بدون خسارت به منابع یا محیط برای بهره برداران سرزمین بیشترین استفاده را داشته باشد و همچنین انجام اقداماتی که این گونه بهره برداری ها را تشویق کند. آمایش سرزمین می تواند در سطوح بین المللی، ملی، منطقه ای (پروژه، حوزه آبریز) یا محلی (روستا) باشد.

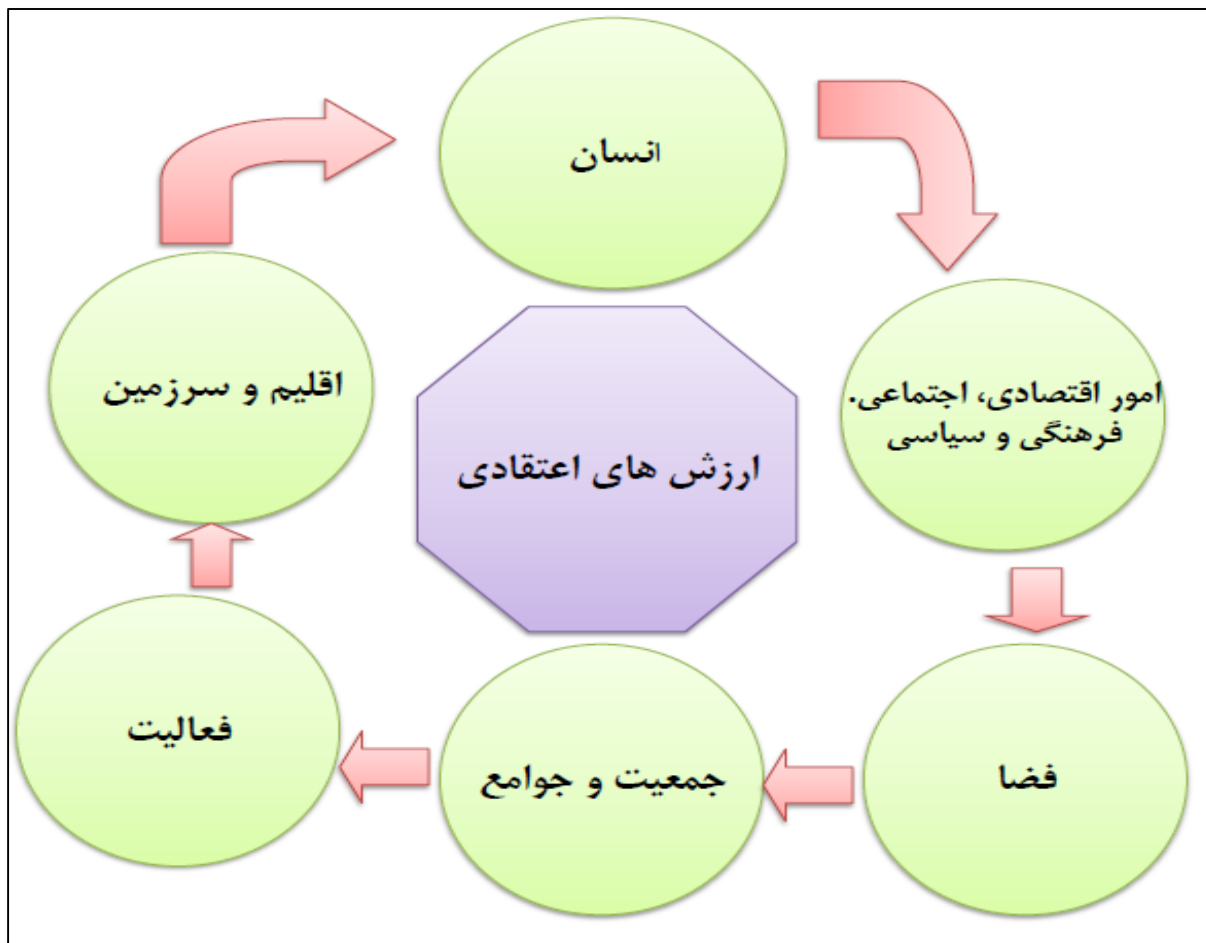
تعاریف متعدد آمایش سرزمین - برنامه ریزی فضایی

➤ عبارت است از توزیع متوازن و هم آهنگ جغرافیایی کلیه فعالیت های اقتصادی، اجتماعی و معنوی در پهنه سرزمین نسبت به منابع طبیعی و انسانی. منظور از آمایش سرزمین استفاده درست از زمین، آب و سایر امکانات به اندازه توان آنها است. به طور کلی سرزمین یک منبع محدود آسیب پذیر است و استفاده از آن باید با مدیریت درست و منطقی و با در نظر گرفتن کلیه منابع انجام گیرد.

تعاریف متعدد آمایش سرزمین - مقوله ای چند وجهی

➤ بر اساس چنین تعریفی به لحاظ ماهوی مقوله آمایش سرزمین مقوله ای است چند وجهی که با مسائل فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و زیست محیطی ارتباط دارد. در واقع این طرز تلقی از آمایش تلفیقی از تمامی تعاریف قبلی است و بر دو امر هندسه (بعد مکانی و فضایی) و جغرافیا، سازمان فضایی را در ارتباط با ظرفیت‌های اجتماعی می بیند (نمودار ۱).

نمودار (۱): مفهوم آمایش

تعریف آمایش سرزمین

➤ آمایش سرزمین در واقع شامل اقدامات سامان دهی و نظام بخشی به فضای طبیعی، اجتماعی و اقتصادی در سطوح ملی و منطقه ای است که بر اساس تدوین اصلی ترین جهت گیری های توسعه بلند مدت کشور در قالب تلفیق برنامه ریزی هایی از بالا و پائین و با تکیه بر قابلیت ها، توانمندی ها و محدودیت های منطقه ای در یک برنامه ریزی هماهنگ و بلندمدت صورت می گیرد. این رویکرد زمینه تعامل میان سه عنصر انسان، فضا و فعالیت و ارائه چیدمان منطقی فعالیت در عرصه سرزمین را فراهم می کند.

✓ تعریف فوق بیان می کند که:

آمایش سرزمین یک برنامه ریزی فضایی است که حوزه جغرافیایی آن بخش های مختلف استان های کشور هستند.

آمایش سرزمین دارای افق زمانی بلند مدت است.

آمایش سرزمین در پی ایجاد تعادل فضایی از طریق توزیع فضایی اثرات رشد اقتصادی (توسعه) است.

آمایش سرزمین برنامه ریزی های سطوح بالا و پایین را به هم پیوند می زند.

آمایش سرزمین امکان بهره برداری از امکانات و قابلیت های مناطق را فراهم می سازد.

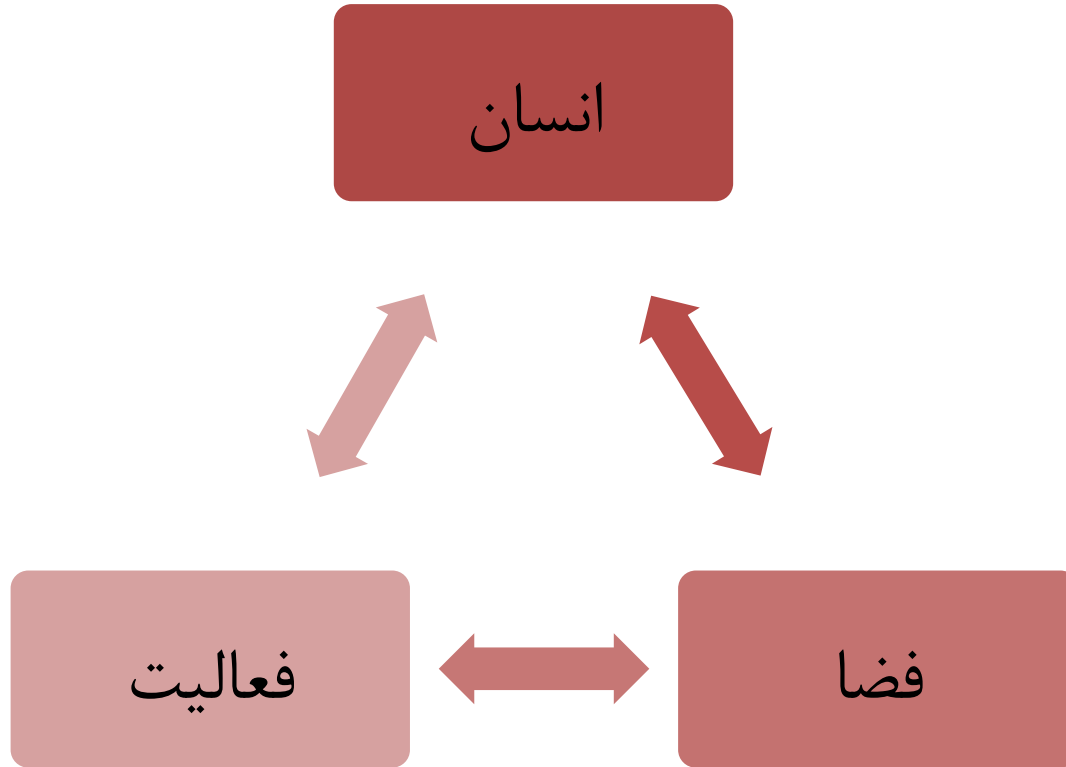
مدیریت عقلایی فضا

با تخصیص مدبرانه زمین به فعالیت‌های مختلف
و مراکز زیستی

با نگاهی به اصول توسعه پایدار

تنظیم کننده روابط بین سه عنصر جهت ایجاد نظم منطقی

ابزارهای آمایش سرزمین در جهت تحقق اهداف چشم انداز بلند مدت توسعه کشور

افزایش کارآیی و بازدهی اقتصادی

گسترش عدالت اجتماعی

رفع فقر و محرومیت و برقراری تعادل و توازن در برخورداری از سطح معقول توسعه و رفاه در نقاط و مناطق جغرافیایی

ایجاد نظام کاربری اراضی متناسب با اهداف توسعه متعادل و حفظ محیط زیست،

ایجاد و تحکیم پیوندهای اقتصادی درون و برون منطقه ای

هماهنگ سازی تأثیرات فضایی-مکانی سیاست های بخشی و سیاست های توسعه مناطق

توجه به آمایش در چشم انداز بلندمدت ج.ا.ا در افق ۱۴۰۴

توسعه یافته - مردم سالار - عدالت اجتماعی - آزادی‌های مشروع - حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها

برخوردار از دانش پیشرفته - توانا در تولید علم

امن، مستقل و مقتدر

برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت اجتماعی - توزیع فرصت‌های برابر توزیع مناسب درآمد، دور از فساد، فقر و تبعیض - محیط زیست فعال

دست یافته به جایگاه اول اقتصاد منطقه قفقاز - خاور میانه - شمال افریقا - همسایگان

الهام بخش و فعال و موثر در جهان اسلام

تعامل سازنده با جهان بر اساس عزت، حکمت، مصلحت

پیامدهای برنامه ریزی بدون توجه به آمایش سرزمین

- عدم تعادل های سرزمینی
  - نابرابری در برخورداری از امکانات و خدمات در پهنه کشور
- لذا پی ریزی یک برنامه میان مدت و بلند مدت متناسب با قابلیت های مناطق مختلف کشور و تمرکز زدایی اجتاب ناپذیر است.

سیاست‌های کلان اقتصادی

➤ سیاست‌های کلان اقتصادی باید در تناسب با نیازهای محلی، قابلیت‌ها و ویژگی‌های منطقه ای اتخاذ شوند. در غیر این صورت، زمینه توزیع نامناسب جمعیت، امکانات، تسهیلات و فعالیت‌ها، نبود تعادل فضایی، تراکم فعالیت‌ها در یک منطقه، قطب بندی فضایی و گسترش نابرابری اجتماعی و اقتصادی را فراهم می آورند و به عنوان مانعی در مسیر توسعه کشور عمل می کنند.

ایجاد قطب‌های رشد

➤ اتخاذ استراتژی‌های ایجاد قطب‌های رشد و اولویت دادن تخصیص منابع به مناطقی خاص در سال‌های گذشته، باعث شده است تا سیمای سازمان فضایی کشور با عدم تعادل‌های شدیدی مواجه گردد، که بازتاب آن به صورت کانون‌های متمرکز در بخشی‌هایی خاصی از کشور نمایان شده است، به طوری‌که برخی شهرها سهم عمده‌ای از فعالیت‌های تولیدی، خدماتی و جمعیتی را به خود اختصاص داده‌اند.

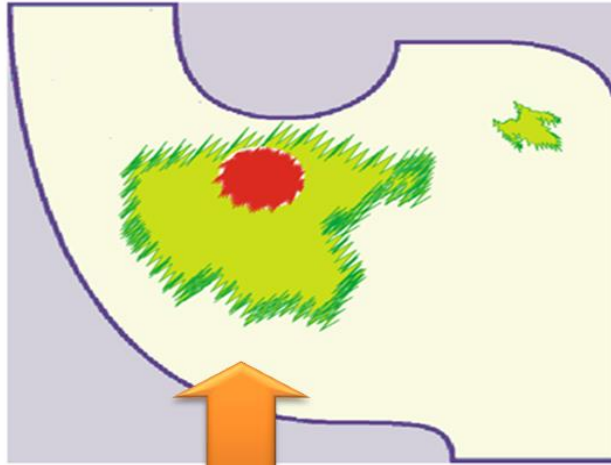
عدم تعادل فضایی جمعیت

وضع موجود سازمان فضایی کشور
دفتر آمایش و برنامه ریزی منطقه ای
سال ۱۳۷۸

سطح بندی مراکز شهری

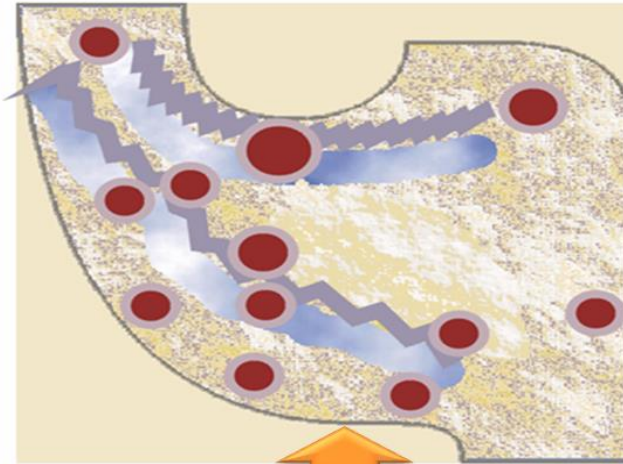

تمرکز جمعیت

تقریباً بیش از یک سوم جمعیت شهرنشین کشور در منطقه مرکزی ساکن هستند یعنی از هر سه نفر شهرنشین یک نفر ساکن منطقه مرکزی کشور است نظام مراکز جمعیتی از یک ساختار کاملاً قطبی و نامتعادل برخوردار است

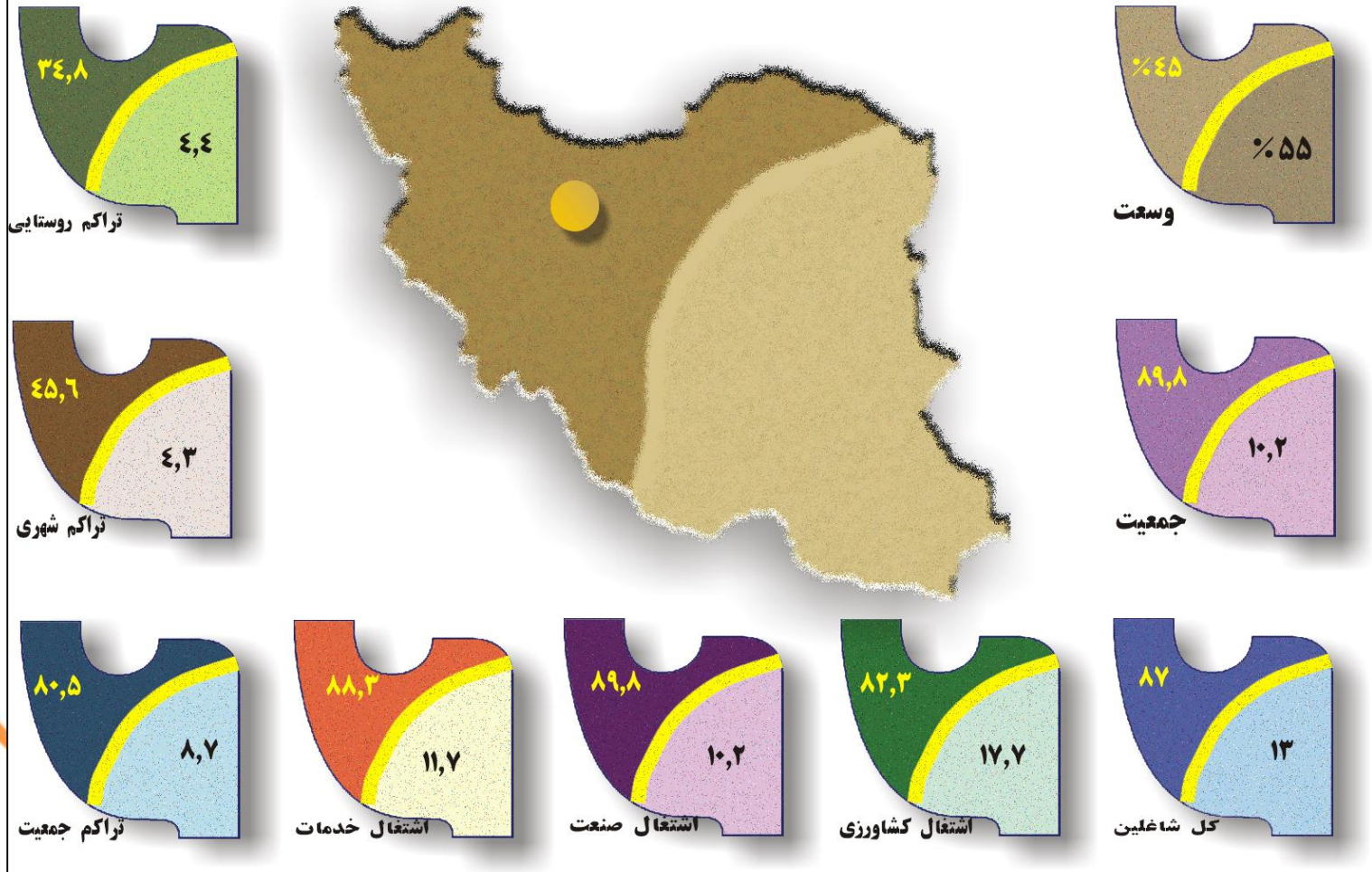
جمعیت شهر تهران به تنهایی بیشتر از جمعیت شهرنشینی هریک از مناطق دیگر کشور است جمعیت شهر مشهد به تنهایی بیشتر از جمعیت شهر نشین مناطق گیلان، مازندران و گلستان است.

- بیشتر جمعیت کشور در حاشیه های زاگرس، دامنه های البرز و دشتهای ساحلی و مرکزی زندگی می کنند.
- سایر جمعیت در نقاط مراکز جمعیتی محدود و پراکنده در شرق و جنوب شرقی و مرکز زندگی می کنند.
- این نقاط بعلت کمبود منابع آب و نداشتن امکان تولید مازاد و همچنین فاصله زیاد از یکدیگر بطور سنتی نتوانسته از یک شبکه پر تحرک اقتصادی در شرق و مرکز ایجاد نمایند.

عدم تعادل بین دو نیمه غربی - شمالی و شرقی - جنوبی سرزمین (۱)

آمایش سرزمین سند مدیریت توسعه

➤ این سند تجسم نظریه پایه توسعه ملی در فضای کشور است و چشم انداز کلی توزیع جغرافیایی جمعیت و ترکیب مناسب فعالیت های ناظر بر بهره برداری از سرزمین و تامین نیازهای جمعیت و فعالیت های اقتصادی و اجتماعی را در قلمرو سرزمین مشخص می سازد.

توسعه آموزش عالی نیاز اصلی توسعه

➤ امروزه نقش عامل انسانی در توسعه مورد توجه قرار گرفته و این موضوع که مردم هم وسیله و هم هدف توسعه هستند پذیرش عام یافته است. در گذشته وقتی از سرمایه سخن به میان می آمد عمدتاً سرمایه های فیزیکی مورد توجه قرار می گرفت. ولی تجارب چند دهه اخیر به وضوح نشان داده که سرمایه انسانی علت تفاوت میان کشورها است. تداوم شرایط توسعه نیافتگی در کنار سرمایه های فیزیکی و مالی قابل توجه در برخی از کشورها این تجربه را ثابت کرده که بدون وجود سرمایه های انسانی مناسب نمی توان به توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دست یافت.

آموزش عالی و برنامه‌های توسعه ملی

➤ بسیاری از کشورهای جهان نیز سعی در ایجاد ارتباط بین آموزش عالی و برنامه‌های توسعه ملی و ارتقای دانش و فناوری دارند، از این رو، سیاست‌های توسعه ملی به آموزش خصوصا آموزش عالی ارتباط دارد. یکی از نقش‌های مهم در این زمینه، تأثیر آموزش عالی بر توسعه اقتصادی است. برخی از محققان معتقدند هر نوع آموزشی که فرد می‌بیند در وی ظرفیت و قابلیت ایجاد می‌کند که می‌تواند درآمد بیشتری را در آینده به وجود آورد.

برنامه ریزی و سیاستگذاری علمی

➤ برنامه ریزان موضوع افزایش بهره وری در بخش آموزش عالی با طرح موضوع آمایش آموزش عالی آن را مورد توجه قرار داده اند. از آنجایی که برنامه ریزی و سیاستگذاری علمی نیز در هر بخش شامل مراحل زیر می شود؛ لذا در ابتدا برخی ویژگی های آموزش عالی را در راستای آمایش سرزمین مورد بررسی قرار می دهیم:

تحلیل وضع موجود

جمع آوری اطلاعات مربوطه

تعیین وضع مطلوب بر اساس اهداف مدنظر

برنامه ریزی برای بهبود وضع موجود

اجرای برنامه ها

ارزیابی نتایج آن ها

فرآیند برنامه ریزی و سیاستگذاری علمی

➤ در ابتدا بایستی به شناخت مناسبی از وضع فعلی آموزش عالی در کشور برسیم. که این امر جز به وسیله جمع آوری آمار و اطلاعات دقیق و به هنگام از وضعیت آموزش عالی میسر نمی گردد. پس از آن با تحلیل وضع موجود و شناسایی مولفه های تاثیرگذار بر شرایط فعلی و مشکلات منتج از آن ها، وضع مطلوبی ترسیم و برای رسیدن به آن، برنامه ریزی می کنیم و در نهایت اجرای این برنامه ها را به طور مستمر ارزیابی می کنیم.

آمایش آموزش عالی

- آمایش آموزش عالی نیز به عنوان زیر مجموعه بحث کلان آمایش سرزمین است و براساس برنامه ریزی های بلندمدت توسعه با تاکید بر قابلیت ها، توانمندی ها و محدودیت های موجود تنظیم می شود.
- بنابراین، آمایش آموزش عالی، عبارت است از مطالعه و بررسی دقیق مولفه ها و منابعی است که آموزش عالی به آن متکی است هدف از این موضوع، ایجاد توازن و تعادل در توسعه آموزش عالی با بهره گیری از امکانات و قابلیت های گوناگون مناطق (استان ها) و برپایه اطلاعات واقعی از وضع موجود شامل امکانات بالقوه و بالفعل منابع انسانی است.

آمایش آموزش عالی

- پایبندی به طرح آمایش آموزش عالی در تدوین برنامه های توسعه دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی همواره مورد تاکید برنامه ریزان این حوزه بوده و برنامه ای در خور توجه برای ارتقاء آموزش عالی کشور محسوب می گردد.
- ضرورت پیاده سازی طرح آمایش آموزش عالی در تدوین برنامه های توسعه دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی در راستای هدفمند سازی آموزش عالی و استفاده بهینه از سرمایه گذاری ها و امکانات موجود، رشد متوازن و متناسب مناطق مختلف کشور و منجر به کاهش جریان مهاجرت به مراکز استان های برخوردار (توسعه یافته) خواهد شد.

آمایش آموزش عالی

- به طور مثال از مولفه های اصلی شناسایی وضعیت فعلی آمایش آموزش عالی شناسایی رشته های مورد نیاز فعلی و آینده جامعه است که بنا به وضعیت جامعه و نیازهای روز، به مرور زمان نیاز به متخصصین در حوزه های جدیدی احساس می شود.
- به مولفه جنسیت نیز بایستی در جذب دانشجو در دانشگاه ها لحاظ شود. چه بسا به دلیل لحاظ نشدن این مولفه در سنوات گذشته در تعدادی از استانها، نرخ بیکاری زنان تحصیلکرده در برخی رشته ها مانند مهندسی کشاورزی و دامپزشکی بالا خواهد بود.

آمایش آموزش عالی

➤ در استان های مختلف با توجه به شرایط اقلیمی و جغرافیایی و یا شرایط صنعتی استان نیاز به متخصصین رشته های مختلفی احساس می شود. البته توجه به نرخ بیکاری و وضعیت اشتغال دانش آموختگان در رشته های مختلف در استان ها گویای بسیاری از مطالب است.

➤ بحث اشتغال دانش آموختگان تنها در حیطه وظایف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نیست. به منظور برنامه ریزی بهینه در این حوزه نیاز به همکاری برخی از دستگاه های اجرایی ذیربط است که با مشارکت موثر آن ها می توان برای آینده و رفع مشکلات فعلی تدابیری اندیشید.

آمایش آموزش عالی

- توجه به بخش آموزش عالی در آمایش از اهمیت به‌سزایی برخوردار است و در واقع بخشی است که شکل‌بندی و سازماندهی جامعه را برای کاراسازی آن در عرصه‌های مختلف مورد بحث قرار می‌دهد. توجه آمایش به مقوله آموزش به لحاظ نقش تعیین‌کننده عنصر انسان در آمایش سرزمین اهمیت دو چندان می‌یابد.
- بهترین‌گزینه‌ش فعالیت‌ها برای بهره‌وری هر چه بهتر از منابع و موفق‌ترین شکل سازماندهی فضا از نظر کاربری‌ها و تعادل‌ها، بدون توجه به نحوه تفکر و رفتار و مهارت انسان‌ها نمی‌تواند موجد تحولی اساسی در تحقق اهداف آمایش باشد. در مجموع نگاه آمایش به آموزش نگاهی است که این مقوله را در ارتباط با توسعه، بهره‌وری منابع و توزیع فضایی جمعیت و فعالیت می‌بیند و آمایش تا وقتی در این مقولات وارد نشود فاقد جامعیت لازم است و در واقع تفاوت آن با بحث‌های صرف فلسفی و آموزشی در این است که جنبه کاربردی آن را در رابطه با مقوله توسعه مورد علاقه و توجه قرار می‌دهد.

جایگاه توسعه علم و فناوری در توسعه ملی

توسعه یکپارچه علم و فناوری، اساس و بنیاد توسعه پایدار کشورها محسوب می گردد.

امروزه اصلی ترین معیار پیشرفت و توانمندی کشورها میزان توسعه علم و فناوری در آنها است.

همانند سایر نظام های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، توسعه منطقی علم و فناوری نیازمند برنامه ریزی است.

سند توسعه دانش بنیان یکی از سازوکارهای برنامه ریزی است که چارچوب اصلی توسعه علم و فناوری را در عرصه ملی و منطقه ای مشخص می سازد.

آمایش آموزش عالی با رویکرد بررسی شاخص‌های این حوزه

➤ با انجام درست مطالعات آمایش سرزمین در بخش‌های مختلف، با توجه به پتانسیل استان‌ها جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی را به مطلوب‌ترین روش، در سطح کشور توزیع نمود، بر این اساس تا آنجا که امکان دارد در استان‌های مختلف تراکم زیستی برابر باشد در این راستا طرح آمایش آموزش عالی، و به دنبال آن توسعه علم و فن‌آوری در سراسر کشور با تکیه بر عدالت اجتماعی و توازن منطقه‌ای انجام می‌گیرد.

آمایش آموزش عالی با رویکرد بررسی شاخص‌های این حوزه (ادامه)

➤ در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی بر موضوع آموزش عالی تأکید فراوان شده است، در این سند، آموزش عالی مبنای رشد و توسعه می‌باشد، تا جائیکه یکی از اهداف دستیابی به جایگاه اول منطقه در عرصه علم، فناوری و اقتصاد می‌باشد، براین اساس می‌توان گفت بهبود برخی شاخص‌های آموزش عالی می‌تواند، جنبه‌های دیگر توسعه را متأثر سازد. با توجه به نقش آموزش عالی در توسعه استان‌ها، برخورداری استان‌ها به صورت متعادل از آن می‌تواند، بستر توسعه را بیش از پیش فراهم آورد.

توزیع برخی شاخص‌های آموزش عالی بین استان‌های کشور

➤ جمعیت و سرزمین موضوع اصلی آمایش سرزمین می‌باشند. به طوریکه پارامترهای دیگر را نسبت به آن‌ها اندازه‌گیری می‌کنند. از منظر آموزش عالی تقریباً باید هرکدام از استان‌های کشور نسبتی از جمعیت و مساحتی که از کشور دارند، باید به همان نسبت از شاخص‌های آموزش عالی برخوردار باشند

جدول (۱): توزیع تعداد دانشجویان موسسات آموزش عالی کشور به تفکیک شیوه آموزش، نوع تحصیل، وابستگی مرکز و جنسیت در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶

شیوه آموزش	نوع تحصیل	دولتی		غیر دولتی		کل	
		زن	جمع	زن	جمع	زن	جمع
حضوری	روزانه	۵۸۸۹۳۸	۱۳۲۲۵۶۵	۷۰۶۵۱۴	۱۶۲۷۴۰۱	۱۲۹۵۴۵۲	۲۹۴۹۹۶۶
	شبانه	۷۴۳۰۲	۱۵۴۵۶۹	.	.	۷۴۳۰۲	۱۵۴۵۶۹
	پردیس	۹۲۱۸	۲۲۰۵۶	.	.	۹۲۱۸	۲۲۰۵۶
	پودمانی	۸۴	۲۲۹	.	.	۸۴	۲۲۹
	جمع	۶۷۲۵۴۲	۱۴۹۹۴۱۹	۷۰۶۵۱۴	۱۶۲۷۴۰۱	۱۳۷۹۰۵۶	۳۱۲۶۸۲۰
نیمه حضوری	روزانه	۲۶۸۵۳۳	۴۱۳۸۹۲	۱۷۶	۲۶۳	۲۶۸۷۰۹	۴۱۴۱۵۵
	پردیس	۹	۱۹	.	.	۹	۱۹
	فراگیر	۱۹۸۷۸	۳۶۳۰۸	.	.	۱۹۸۷۸	۳۶۳۰۸
	نیمه حضوری	۹۰۵	۱۲۹۴	.	.	۹۰۵	۱۲۹۴
	جمع	۲۸۹۳۲۵	۴۵۱۵۱۳	۱۷۶	۲۶۳	۲۸۹۵۰۱	۴۵۱۷۷۶
غیر حضوری	الکترونیکی	۸۱۳۱	۱۸۸۹۰	۸۴۷۲	۱۸۶۲۸	۱۶۶۰۳	۳۷۵۱۸
	جمع	۸۱۳۱	۱۸۸۹۰	۸۴۷۲	۱۸۶۲۸	۱۶۶۰۳	۳۷۵۱۸
جمع	روزانه	۸۵۷۴۷۱	۱۷۳۶۴۵۷	۷۰۶۶۹۰	۱۶۲۷۶۶۴	۱۵۶۴۱۶۱	۳۳۶۴۱۲۱
	شبانه	۷۴۳۰۲	۱۵۴۵۶۹	.	.	۷۴۳۰۲	۱۵۴۵۶۹
	پردیس	۹۲۲۷	۲۲۰۷۵	.	.	۹۲۲۷	۲۲۰۷۵
	فراگیر	۱۹۸۷۸	۳۶۳۰۸	.	.	۱۹۸۷۸	۳۶۳۰۸
	پودمانی	۸۴	۲۲۹	.	.	۸۴	۲۲۹
	نیمه حضوری	۹۰۵	۱۲۹۴	.	.	۹۰۵	۱۲۹۴
	الکترونیکی	۸۱۳۱	۱۸۸۹۰	۸۴۷۲	۱۸۶۲۸	۱۶۶۰۳	۳۷۵۱۸
	جمع	۹۶۹۹۹۸	۱۹۶۹۸۲۲	۷۱۵۱۶۲	۱۶۴۶۲۹۲	۱۶۸۵۱۶۰	۳۶۱۶۱۱۴

جدول (۲): توزیع تعداد دانشجویان موسسات آموزش عالی کشور به تفکیک شیوه آموزش، دوره (مقطع) تحصیلی، وابستگی مرکز و جنسیت در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶

شیوه آموزش	دوره تحصیلی	دولتی		غیر دولتی		کل	
		زن	جمع	زن	جمع	زن	جمع
حضوری	کاردانی	۱۲۳۲۳۳	۳۷۸۰۰۸	۹۰۷۶۵	۲۷۶۴۳۳	۲۱۳۹۹۸	۶۵۴۴۴۱
	کارشناسی	۳۶۵۶۹۲	۷۵۸۶۶۶	۴۱۸۷۵۷	۸۹۷۰۷۳	۷۸۴۴۴۹	۱۶۵۵۷۳۹
	کارشناسی ارشد	۱۰۵۸۹۰	۲۰۶۶۰۵	۱۶۵۹۶۶	۳۸۲۶۱۰	۲۷۱۸۵۶	۵۸۹۲۱۵
	دکتری حرفه ای	۳۸۵۵۴	۷۱۶۰۹	۹۱۳۳	۱۶۳۳۸	۴۷۶۸۷	۸۷۹۴۷
	دکتری تخصصی	۳۹۱۷۳	۸۴۵۳۱	۲۱۸۹۳	۵۴۹۴۷	۶۱۰۶۶	۱۳۹۴۷۸
	جمع	۶۷۲۵۴۲	۱۴۹۹۴۱۹	۷۰۶۵۱۴	۱۶۲۷۴۰۱	۱۳۷۹۰۵۶	۳۱۲۶۸۲۰
نیمه حضوری	کارشناسی	۲۷۰۰۷۹	۴۱۵۳۵۴	۱۷۶	۲۶۳	۲۷۰۲۵۵	۴۱۵۶۱۷
	کارشناسی ارشد	۱۸۵۳۷	۳۴۵۶۲	۰	۰	۱۸۵۳۷	۳۴۵۶۲
	دکتری تخصصی	۷۰۹	۱۵۹۷	۰	۰	۷۰۹	۱۵۹۷
	جمع	۲۸۹۳۲۵	۴۵۱۵۱۳	۱۷۶	۲۶۳	۲۸۹۵۰۱	۴۵۱۷۷۶
	کارشناسی	۸۹۵	۱۷۸۲	۱۶۸۲	۳۲۲۳	۲۵۷۷	۵۰۰۵
غیر حضوری	کارشناسی ارشد	۷۲۳۵	۱۷۱۰۵	۶۷۹۰	۱۵۴۰۵	۱۴۰۲۵	۳۲۵۱۰
	دکتری تخصصی	۱	۳	۰	۰	۱	۳
	جمع	۸۱۳۱	۱۸۸۹۰	۸۴۷۲	۱۸۶۲۸	۱۶۶۰۳	۳۷۵۱۸
	کاردانی	۱۲۳۲۳۳	۳۷۸۰۰۸	۹۰۷۶۵	۲۷۶۴۳۳	۲۱۳۹۹۸	۶۵۴۴۴۱
جمع	کارشناسی	۶۳۶۶۶۶	۱۱۷۵۸۰۲	۴۲۰۶۱۵	۹۰۰۵۵۹	۱۰۵۷۲۸۱	۲۰۷۶۳۶۱
	کارشناسی ارشد	۱۳۱۶۶۲	۲۵۸۲۷۲	۱۷۲۷۵۶	۳۹۸۰۱۵	۳۰۴۴۱۸	۶۵۶۲۸۷
	دکتری حرفه ای	۳۸۵۵۴	۷۱۶۰۹	۹۱۳۳	۱۶۳۳۸	۴۷۶۸۷	۸۷۹۴۷
	دکتری تخصصی	۳۹۸۸۳	۸۶۱۳۱	۲۱۸۹۳	۵۴۹۴۷	۶۱۷۷۶	۱۴۱۰۷۸
	جمع	۹۶۹۹۹۸	۱۹۶۹۸۲۲	۷۱۵۱۶۲	۱۶۴۶۲۹۲	۱۶۸۵۱۶۰	۳۶۱۶۱۱۴

جدول (۳): توزیع تعداد دانشجویان موسسات آموزش عالی کشور به تفکیک وابستگی مرکز،
نوع وابستگی و دوره (مقطع) تحصیلی در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶

وابستگی مرکز	نوع وابستگی	کاردانی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتری حرفه ای	دکتری تخصص	جمع
دولتی	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	۲۶۷۴	۴۲۴۰۶۶	۱۸۹۲۰۲	۳۴۶۵	۵۸۹۰۹	۶۷۸۳۱۶
	دانشگاه پیام نور	۰	۴۱۴۲۳۳	۴۰۰۲۸	۰	۱۵۹۷	۴۵۵۸۵۸
	دانشگاه جامع علمی و کاربردی	۱۹۴۳۶۷	۱۵۹۹۹۳	۰	۰	۰	۳۵۴۳۶۰
	دانشگاه فنی و حرفه ای	۱۷۳۴۱۲	۴۷۹۸۵	۰	۰	۰	۲۲۱۳۹۷
	دانشگاه فرهنگیان	۰	۳۴۸۲۴	۴۲۱	۰	۰	۳۵۲۴۵
	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	۷۳۲۴	۸۰۶۵۶	۲۱۵۰۰	۶۸۱۴۴	۲۴۴۳۴	۲۰۲۰۵۸
	سایر دستگاه های اجرایی	۲۳۱	۱۴۰۴۵	۷۱۲۱	۰	۱۱۹۱	۲۲۵۸۸
	جمع	۳۷۸۰۰۸	۱۱۷۵۸۰۲	۲۵۸۲۷۲	۷۱۶۰۹	۸۶۱۳۱	۱۹۶۹۸۲۲
غیر دولتی	موسسات آموزش عالی غیر دولتی - غیر انتفاعی	۴۶۴۷۲	۱۸۸۸۱۸	۸۱۷۰۳	۰	۲۳۱۰	۳۱۹۳۰۳
	دانشگاه آزاد اسلامی	۲۲۹۹۶۱	۷۱۱۷۴۱	۳۱۶۳۱۲	۱۶۳۳۸	۵۲۶۳۷	۱۳۲۶۹۸۹
	جمع	۲۷۶۴۳۳	۹۰۰۵۵۹	۳۹۸۰۱۵	۱۶۳۳۸	۵۴۹۴۷	۱۶۴۶۲۹۲
	جمع کل	۶۵۴۴۴۱	۲۰۷۶۳۶۱	۶۵۶۲۸۷	۸۷۹۴۷	۱۴۱۰۷۸	۳۶۱۶۱۱۴

جدول (۴): نسبت جمعیت، محصول ناخالص داخلی و جمعیت در استان های کشور، سال ۱۳۹۸

ردیف	نام استان	جمعیت	محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار)	مساحت
۱	تهران	۱۶.۶۰	۲۲.۴۸	۰.۸۳
۲	خوزستان	۵.۸۹	۱۵.۰۴	۳.۹۴
۳	بوشهر	۱.۴۶	۶.۱۴	۱.۴۰
۴	اصفهان	۶.۴۱	۵.۹۱	۶.۵۵
۵	خراسان رضوی	۸.۰۵	۴.۹۸	۷.۲۸
۶	فارس	۶.۰۷	۴.۷۵	۷.۴۷
۷	آذربایجان شرقی	۴.۸۹	۳.۵۱	۲.۷۸
۸	مازندران	۴.۱۱	۳.۳۵	۱.۴۵
۹	کرمان	۳.۹۶	۳.۱۱	۱۱.۰۸
۱۰	البرز	۳.۳۹	۲.۸۱	۰.۳۲
۱۱	گیلان	۳.۱۷	۲.۲۵	۰.۸۶
۱۲	کهگیلویه و بویراحمد	۰.۸۹	۲.۲۱	۰.۹۵
۱۳	هرمزگان	۲.۲۲	۲.۰۱	۴.۳۵
۱۴	آذربایجان غربی	۴.۰۹	۱.۹۹	۲.۵۸
۱۵	مرکزی	۱.۷۹	۱.۹۵	۱.۷۹
۱۶	یزد	۱.۴۲	۱.۸۳	۴.۵۱

جدول (۴): نسبت جمعیت، محصول ناخالص داخلی و جمعیت در استان های کشور، سال ۱۳۹۸ (ادامه)

ردیف	نام استان	جمعیت	محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار)	مساحت
۱۷	قزوین	۱.۵۹	۱.۵۳	۰.۹۵
۱۸	کرمانشاه	۲.۴۴	۱.۴۹	۱.۵۴
۱۹	سیستان و بلوچستان	۳.۴۷	۱.۳۹	۱۱.۱۵
۲۰	همدان	۲.۱۷	۱.۲۷	۱.۱۸
۲۱	ایلام	۰.۷۳	۱.۲۲	۱.۲۳
۲۲	گلستان	۲.۳۴	۱.۱۷	۱.۲۵
۲۳	لرستان	۲.۲۰	۱.۱۴	۱.۷۲
۲۴	زنجان	۱.۳۲	۱.۰۳	۱.۳۳
۲۵	اردبیل	۱.۵۹	۰.۹۸	۱.۰۹
۲۶	قم	۱.۶۲	۰.۹۸	۰.۷۰
۲۷	سمنان	۰.۸۸	۰.۹۰	۵.۹۸
۲۸	کردستان	۲.۰۱	۰.۹۰	۱.۷۹
۲۹	چهارمحال و بختیاری	۱.۱۹	۰.۶۵	۱.۰۰
۳۰	خراسان شمالی	۱.۰۸	۰.۵۳	۱.۷۴
۳۱	خراسان جنوبی	۰.۹۶	۰.۵۰	۹.۲۳

جدول (۵): نسبت تجمعی جمعیت، محصول ناخالص داخلی و جمعیت در استان های کشور، سال ۱۳۹۸

ردیف	نام استان	جمعیت	محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار)	مساحت
۱	تهران	۱۶.۶۰	۲۲.۴۸	۰.۸۳
۲	خوزستان	۲۲.۴۹	۳۷.۵۲	۴.۷۷
۳	بوشهر	۲۳.۹۵	۴۳.۶۶	۶.۱۷
۴	اصفهان	۳۰.۳۶	۴۹.۵۷	۱۲.۷۲
۵	خراسان رضوی	۳۸.۴۱	۵۴.۵۵	۲۰.۰۰
۶	فارس	۴۴.۴۸	۵۹.۳۱	۲۷.۴۷
۷	آذربایجان شرقی	۴۹.۳۷	۶۲.۸۱	۳۰.۲۵
۸	مازندران	۵۳.۴۸	۶۶.۱۷	۳۱.۷۰
۹	کرمان	۵۷.۴۴	۶۹.۲۷	۴۲.۷۸
۱۰	البرز	۶۰.۸۳	۷۲.۰۸	۴۳.۱۰
۱۱	گیلان	۶۴.۰۰	۷۴.۳۳	۴۳.۹۵
۱۲	کهگیلویه و بویراحمد	۶۴.۸۹	۷۶.۵۴	۴۴.۹۰
۱۳	هرمزگان	۶۷.۱۱	۷۸.۵۵	۴۹.۲۵
۱۴	آذربایجان غربی	۷۱.۲۰	۸۰.۵۴	۵۱.۸۳
۱۵	مرکزی	۷۲.۹۸	۸۲.۴۹	۵۳.۶۱
۱۶	یزد	۷۴.۴۱	۸۴.۳۲	۵۸.۱۳

جدول (۵): نسبت تجمعی جمعیت، محصول ناخالص داخلی و جمعیت در استان های کشور، سال ۱۳۹۸ (ادامه)

ردیف	نام استان	جمعیت	محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار)	مساحت
۱۷	قزوین	۷۶.۰۰	۸۵.۸۵	۵۹.۰۸
۱۸	کرمانشاه	۷۸.۴۴	۸۷.۳۴	۶۰.۶۲
۱۹	سیستان و بلوچستان	۸۱.۹۲	۸۸.۷۳	۷۱.۷۷
۲۰	همدان	۸۴.۰۹	۹۰.۰۰	۷۲.۹۵
۲۱	ایلام	۸۴.۸۲	۹۱.۲۲	۷۴.۱۸
۲۲	گلستان	۸۷.۱۶	۹۲.۳۹	۷۵.۴۳
۲۳	لرستان	۸۹.۳۶	۹۳.۵۴	۷۷.۱۵
۲۴	زنجان	۹۰.۶۸	۹۴.۵۶	۷۸.۴۸
۲۵	اردبیل	۹۲.۲۷	۹۵.۵۴	۷۹.۵۷
۲۶	قم	۹۳.۸۹	۹۶.۵۲	۸۰.۲۷
۲۷	سمنان	۹۴.۷۷	۹۷.۴۳	۸۶.۲۵
۲۸	کردستان	۹۶.۷۷	۹۸.۳۲	۸۸.۰۳
۲۹	چهارمحال و بختیاری	۹۷.۹۶	۹۸.۹۷	۸۹.۰۳
۳۰	خراسان شمالی	۹۹.۰۴	۹۹.۵۰	۹۰.۷۷
۳۱	خراسان جنوبی	۱۰۰.۰۰	۱۰۰.۰۰	۱۰۰.۰۰

جدول (۶): توزیع ثبت نام شدگان موسسات آموزش عالی کشور سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶

استان	دولتی	غیر دولتی	جمع
آذربایجان شرقی	۴.۷۹	۴.۷۶	۴.۷۸
آذربایجان غربی	۲.۸۹	۲.۸۴	۲.۸۷
اردبیل	۱.۶۷	۱.۳۹	۱.۵۷
اصفهان	۶.۰۵	۷.۰۷	۶.۴۴
البرز	۳.۲۲	۲.۴۶	۲.۹۳
ایلام	۱.۰۲	۰.۵۷	۰.۸۵
بوشهر	۱.۸۵	۱.۳۲	۱.۶۵
تهران	۱۹.۱۰	۲۲.۱۱	۲۰.۲۴
چهارمحال و بختیاری	۱.۲۱	۰.۷۱	۱.۰۲
خراسان جنوبی	۱.۷۵	۰.۶۰	۱.۳۲
خراسان رضوی	۶.۵۹	۷.۱۰	۶.۷۸
خراسان شمالی	۱.۱۴	۰.۷۰	۰.۹۷
خوزستان	۴.۷۷	۵.۰۹	۴.۸۹
زنجان	۱.۳۵	۱.۰۸	۱.۲۵
سمنان	۲.۱۱	۲.۰۴	۲.۰۸
سیستان و بلوچستان	۲.۸۴	۱.۷۷	۲.۴۳
فارس	۴.۷۹	۵.۸۰	۵.۱۷

جدول (۶): توزیع ثبت نام شدگان موسسات آموزش عالی کشور سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶
(ادامه)

استان	دولتی	غیر دولتی	جمع
قزوین	۱.۴۱	۲.۹۵	۱.۹۹
قم	۱.۹۴	۱.۷۹	۱.۸۸
کردستان	۱.۵۳	۰.۸۸	۱.۲۸
کرمان	۴.۰۴	۲.۸۳	۳.۵۸
کرمانشاه	۲.۱۳	۱.۴۱	۱.۸۶
کهگیلویه و بویر احمد	۱.۴۲	۰.۷۲	۱.۱۶
گلستان	۱.۹۲	۲.۵۱	۲.۱۴
گیلان	۲.۷۸	۳.۶۵	۳.۱۱
لرستان	۲.۲۶	۱.۶۱	۲.۰۱
مازندران	۴.۶۵	۷.۵۳	۵.۷۴
مرکزی	۱.۸۳	۲.۰۴	۱.۹۱
هرمزگان	۱.۷۷	۱.۶۴	۱.۷۲
همدان	۲.۲۹	۱.۴۷	۱.۹۸
یزد	۲.۹۰	۱.۵۷	۲.۴۰
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول (۷): توزیع زنان ثبت نام شده موسسات آموزش عالی کشور سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶

استان	دولتی	غیر دولتی	جمع
آذربایجان شرقی	۴.۸۰	۴.۱۲	۴.۵۴
آذربایجان غربی	۲.۹۴	۲.۴۸	۲.۷۷
اردبیل	۱.۷۳	۱.۰۶	۱.۴۷
اصفهان	۶.۴۸	۷.۷۰	۶.۹۴
البرز	۳.۳۶	۲.۹۳	۳.۲۰
ایلام	۱.۰۰	۰.۴۳	۰.۷۸
بوشهر	۱.۵۶	۰.۹۳	۱.۳۲
تهران	۱۹.۱۸	۲۴.۸۵	۲۱.۳۱
چهارمحال و بختیاری	۱.۲۶	۰.۶۹	۱.۰۵
خراسان جنوبی	۱.۸۰	۰.۵۰	۱.۳۱
خراسان رضوی	۶.۶۱	۷.۷۳	۷.۰۳
خراسان شمالی	۱.۱۵	۰.۷۰	۰.۹۸
خوزستان	۴.۶۸	۴.۶۷	۴.۶۸
زنجان	۱.۳۹	۰.۹۶	۱.۲۳
سمنان	۲.۱۹	۱.۹۰	۲.۰۸
سیستان و بلوچستان	۲.۶۷	۱.۶۲	۲.۲۸
فارس	۴.۹۶	۶.۰۹	۵.۳۸

جدول (۷): توزیع زنان ثبت نام شده موسسات آموزش عالی کشور سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶
(ادامه)

استان	دولتی	غیر دولتی	جمع
قزوین	۱.۵۱	۲.۸۰	۲.۰۰
قم	۲.۰۱	۱.۷۸	۱.۹۲
کردستان	۱.۵۱	۰.۷۵	۱.۲۳
کرمان	۴.۲۸	۲.۵۷	۳.۶۴
کرمانشاه	۲.۰۷	۱.۲۲	۱.۷۵
کهگیلویه و بویر احمد	۱.۱۸	۰.۵۵	۰.۹۴
گلستان	۱.۹۳	۲.۴۰	۲.۱۱
گیلان	۲.۷۲	۳.۶۸	۳.۰۸
لرستان	۲.۲۶	۱.۴۰	۱.۹۴
مازندران	۴.۱۱	۷.۳۵	۵.۳۳
مرکزی	۱.۸۳	۱.۷۳	۱.۷۹
هرمزگان	۱.۸۸	۱.۴۰	۱.۷۰
همدان	۲.۳۲	۱.۳۱	۱.۹۴
یزد	۲.۶۴	۱.۶۹	۲.۲۸
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول (۸): نسبت زنان به کل ثبت نام کنندگان و دانشجویان دولتی، سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶

استان	درصد زن به کل	درصد دولتی به کل	نسبت مردان به زنان
آذربایجان شرقی	۴۱.۸۳	۶۲.۳۶	۱۳۹.۰۷
آذربایجان غربی	۴۲.۴۳	۶۲.۶۰	۱۳۵.۷۰
اردبیل	۴۱.۴۱	۶۶.۵۰	۱۴۱.۴۶
اصفهان	۴۷.۴۰	۵۸.۴۷	۱۱۰.۹۶
البرز	۴۸.۰۵	۶۸.۳۱	۱۰۸.۱۲
ایلام	۴۰.۴۰	۷۴.۵۶	۱۴۷.۵۱
بوشهر	۳۵.۳۱	۶۹.۸۷	۱۸۳.۲۴
تهران	۴۶.۳۱	۵۸.۷۱	۱۱۵.۹۴
چهارمحال و بختیاری	۴۵.۰۳	۷۳.۷۹	۱۲۲.۰۶
خراسان جنوبی	۴۳.۷۶	۸۲.۹۰	۱۲۸.۵۲
خراسان رضوی	۴۵.۶۱	۶۰.۴۵	۱۱۹.۲۳
خراسان شمالی	۴۴.۴۸	۷۲.۸۷	۱۲۴.۸۰
خوزستان	۴۲.۰۵	۶۰.۶۶	۱۳۷.۸۳
زنجان	۴۳.۳۷	۶۷.۱۴	۱۳۰.۵۸
سمنان	۴۳.۹۹	۶۲.۹۸	۱۲۷.۳۳
سیستان و بلوچستان	۴۱.۱۸	۷۲.۴۵	۱۴۲.۸۶
فارس	۴۵.۸۱	۵۷.۵۸	۱۱۸.۲۸

جدول (۸): نسبت زنان به کل ثبت نام کنندگان و دانشجویان دولتی، سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶
(ادامه)

استان	درصد زن به کل	درصد دولتی به کل	نسبت مردان به زنان
قزوین	۴۴.۰۶	۴۴.۰۳	۱۲۶.۹۴
قم	۴۴.۹۲	۶۴.۱۲	۱۲۲.۶۰
کردستان	۴۱.۹۵	۷۴.۰۳	۱۳۸.۴۰
کرمان	۴۴.۷۳	۷۰.۱۵	۱۲۳.۵۴
کرمانشاه	۴۱.۴۳	۷۱.۲۲	۱۴۱.۳۹
کهگیلویه و بویر احمد	۳۵.۸۹	۷۶.۵۳	۱۷۸.۶۶
گلستان	۴۳.۲۸	۵۵.۶۳	۱۳۱.۰۸
گیلان	۴۳.۶۴	۵۵.۵۸	۱۲۹.۱۷
لرستان	۴۲.۳۲	۶۹.۷۶	۱۳۶.۲۷
مازندران	۴۰.۸۱	۵۰.۴۴	۱۴۵.۰۶
مرکزی	۴۱.۱۶	۵۹.۶۲	۱۴۲.۹۴
هرمزگان	۴۳.۳۴	۶۴.۰۷	۱۳۰.۷۵
همدان	۴۳.۱۵	۷۱.۹۲	۱۳۱.۷۵
یزد	۴۱.۸۹	۷۵.۲۵	۱۳۸.۷۴
جمع	۴۳.۹۸	۶۲.۲۰	۱۲۷.۳۵

جدول (۹): توزیع تعداد ثبت نام شدگان موسسات آموزش عالی به تفکیک دوره (مقطع) تحصیلی در استان محل تحصیل سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶

استان	کاردانی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتری حرفه ای	دکتری تخصصی
تهران	۱۶.۶۹	۱۹.۱۱	۲۶.۴۵	۱۶.۹۸	۳۵.۷۱
اصفهان	۵.۹۰	۶.۵۷	۶.۶۹	۵.۹۲	۷.۴۹
آذربایجان شرقی	۴.۱۰	۴.۵۳	۶.۲۶	۵.۴۰	۵.۵۵
خراسان رضوی	۷.۱۴	۶.۹۲	۶.۱۹	۵.۶۷	۵.۱۷
فارس	۵.۷۶	۵.۱۵	۴.۴۶	۵.۵۷	۴.۵۶
مازندران	۵.۹۶	۵.۴۴	۶.۵۱	۵.۵۶	۴.۳۲
البرز	۳.۵۰	۲.۸۹	۲.۲۶	۲.۰۱	۳.۳۰
خوزستان	۵.۸۱	۵.۲۱	۲.۹۷	۵.۲۸	۲.۸۹
قم	۱.۲۴	۱.۹۸	۲.۴۴	۱.۱۲	۲.۵۷
کرمان	۴.۱۳	۳.۵۶	۲.۹۸	۴.۳۷	۲.۲۹
آذربایجان غربی	۲.۸۸	۳.۰۲	۲.۵۱	۲.۸۲	۲.۲۹
سمنان	۱.۵۷	۱.۹۹	۲.۹۵	۳.۲۴	۲.۲۷
گیلان	۳.۴۵	۳.۱۶	۲.۶۸	۲.۷۰	۱.۸۶
یزد	۲.۸۳	۲.۲۳	۲.۳۴	۲.۵۷	۱.۸۵
همدان	۱.۹۳	۲.۰۹	۱.۷۳	۲.۵۹	۱.۶۴
گلستان	۲.۴۹	۲.۱۰	۱.۸۷	۲.۱۹	۱.۶۱
زنجان	۱.۱۳	۱.۱۸	۱.۴۹	۲.۲۴	۱.۶۰

جدول (۹): توزیع تعداد ثبت نام شدگان موسسات آموزش عالی به تفکیک دوره (مقطع) تحصیلی در استان محل تحصیل سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ (ادامه)

استان	کاردانی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتری حرفه ای	دکتری تخصصی
هرمزگان	۲.۳۵	۱.۶۸	۰.۹۸	۱.۹۷	۱.۵۸
مرکزی	۱.۸۹	۱.۸۵	۲.۲۲	۱.۲۳	۱.۵۷
کرمانشاه	۲.۰۲	۱.۹۵	۱.۳۵	۳.۰۲	۱.۴۲
قزوین	۱.۶۴	۱.۹۴	۲.۷۹	۱.۱۲	۱.۳۶
اردبیل	۱.۴۶	۱.۶۸	۱.۴۰	۲.۱۰	۱.۱۴
سیستان و بلوچستان	۲.۷۵	۲.۶۵	۱.۴۷	۳.۵۶	۱.۱۰
لرستان	۲.۲۷	۲.۲۳	۱.۱۶	۲.۰۴	۱.۰۴
خراسان جنوبی	۱.۳۸	۱.۴۰	۱.۰۴	۱.۳۵	۰.۹۳
چهارمحال و بختیاری	۱.۱۳	۱.۱۲	۰.۵۹	۱.۵۰	۰.۸۸
کردستان	۱.۳۰	۱.۳۹	۱.۰۰	۱.۸۵	۰.۸۰
کهگیلویه و بویر احمد	۱.۳۳	۱.۲۲	۰.۸۶	۱.۰۶	۰.۴۷
بوشهر	۲.۱۰	۱.۶۸	۱.۱۸	۰.۹۷	۰.۴۰
ایلام	۰.۹۲	۰.۹۱	۰.۶۷	۱.۲۳	۰.۲۲
خراسان شمالی	۰.۹۴	۱.۲۰	۰.۵۰	۰.۷۸	۰.۱۵
جمع	۱۰۰.۰۰	۱۰۰.۰۰	۱۰۰.۰۰	۱۰۰.۰۰	۱۰۰.۰۰

جدول (۱۰): توزیع دانشجویان موسسات آموزش عالی کشور به تفکیک استان محل تحصیل در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶

درصد	تعداد	استان
۲۱.۷۳	۷۸۵۹۰۵	تهران
۷.۰۰	۲۵۳۱۳۲	اصفهان
۶.۶۱	۲۳۹۰۰۳	خراسان رضوی
۵.۳۴	۱۹۳۰۳۳	مازندران
۵.۳۱	۱۹۱۹۸۸	خوزستان
۵.۱۹	۱۸۷۶۹۶	فارس
۴.۷۱	۱۷۰۱۹۴	آذربایجان شرقی
۳.۴۰	۱۲۲۸۷۹	کرمان
۳.۰۸	۱۱۱۳۵۴	گیلان
۲.۸۶	۱۰۳۴۴۰	آذربایجان غربی
۲.۸۲	۱۰۲۰۳۵	البرز
۲.۳۰	۸۳۲۲۹	سیستان و بلوچستان
۲.۱۶	۷۸۰۴۴	قزوین
۲.۱۲	۷۶۵۰۷	یزد
۲.۱۱	۷۶۴۴۱	سمنان
۲.۰۰	۷۲۲۲۱	همدان
۱.۹۲	۶۹۵۲۴	گلستان
۱.۹۰	۶۸۸۶۶	مرکزی

جدول (۱۰): توزیع دانشجویان موسسات آموزش عالی کشور به تفکیک استان محل تحصیل
در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶
(ادامه)

استان	تعداد	درصد
کرمانشاه	۶۸۳۴۲	۱.۸۹
لرستان	۶۸۰۵۷	۱.۸۸
قم	۶۳۷۹۱	۱.۷۶
هرمزگان	۵۹۰۴۲	۱.۶۳
اردبیل	۵۰۶۹۳	۱.۴۰
بوشهر	۵۰۱۳۷	۱.۳۹
کردستان	۴۷۰۹۷	۱.۳۰
زنجان	۴۴۱۲۹	۱.۲۲
خراسان جنوبی	۴۳۹۳۴	۱.۲۱
چهارمحال و بختیاری	۳۶۴۷۵	۱.۰۱
کهگیلویه و بویر احمد	۳۵۸۰۶	۰.۹۹
خراسان شمالی	۳۴۲۳۰	۰.۹۵
ایلام	۲۸۸۹۰	۰.۸۰
جمع	۳۶۱۶۱۱۴	۱۰۰.۰۰

جدول (۱۱): توزیع دانشجویان موسسات آموزش عالی کشور به تفکیک دوره (مقطع) تحصیلی در استان محل تحصیل در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶

استان	کاردانی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتری حرفه ای	دکتری تخصصی	جمع
تهران	۱۶.۸۲	۱۹.۹۷	۲۹.۰۲	۲۰.۰۱	۳۷.۶۶	۲۱.۷۳
اصفهان	۶.۳۴	۷.۰۸	۷.۱۲	۶.۴۳	۸.۶۱	۷.۰۰
خراسان رضوی	۶.۷۵	۶.۷۹	۶.۱۲	۵.۸۱	۶.۱۰	۶.۶۱
مازندران	۵.۹۲	۵.۰۳	۵.۷۲	۶.۲۱	۴.۸۷	۵.۳۴
خوزستان	۶.۴۸	۵.۵۶	۳.۹۰	۴.۵۴	۳.۱۹	۵.۳۱
فارس	۵.۶۹	۵.۳۴	۴.۲۸	۶.۸۵	۳.۹۵	۵.۱۹
آذربایجان شرقی	۴.۲۴	۴.۵۵	۵.۴۷	۵.۵۹	۵.۱۱	۴.۷۱
کرمان	۴.۰۹	۳.۴۳	۲.۸۲	۴.۲۳	۱.۸۶	۳.۴۰
گیلان	۳.۵۷	۳.۱۸	۲.۶۲	۲.۵۳	۱.۸۳	۳.۰۸
آذربایجان غربی	۳.۰۲	۳.۰۵	۲.۳۴	۲.۷۳	۱.۷۷	۲.۸۶
البرز	۳.۳۰	۲.۹۰	۲.۲۷	۱.۶۲	۲.۷۲	۲.۸۲
سیستان و بلوچستان	۲.۶۸	۲.۴۹	۱.۴۷	۳.۲۱	۱.۰۵	۲.۳۰
قزوین	۱.۹۲	۲.۲۲	۲.۵۶	۱.۰۰	۱.۱۷	۲.۱۶
یزد	۲.۳۹	۱.۹۲	۲.۴۳	۳.۰۰	۱.۶۱	۲.۱۲
سمنان	۱.۶۰	۲.۱۰	۲.۴۸	۳.۳۱	۲.۲۳	۲.۱۱
همدان	۱.۹۵	۲.۱۸	۱.۵۶	۲.۱۸	۱.۴۹	۲.۰۰
گلستان	۲.۲۶	۱.۹۶	۱.۶۳	۱.۴۹	۱.۴۶	۱.۹۲

جدول (۱۱): توزیع دانشجویان موسسات آموزش عالی کشور به تفکیک دوره (مقطع) تحصیلی در استان محل تحصیل در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ (ادامه)

استان	کاردانی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتری حرفه ای	دکتری تخصصی	جمع
مرکزی	۱.۹۶	۱.۹۲	۲.۰۵	۱.۰۹	۱.۳۲	۱.۹۰
کرمانشاه	۱.۹۷	۲.۰۳	۱.۴۰	۲.۵۵	۱.۳۱	۱.۸۹
لرستان	۲.۱۸	۲.۱۰	۱.۱۲	۱.۷۱	۰.۹۲	۱.۸۸
قم	۱.۱۸	۱.۸۲	۲.۱۰	۱.۱۳	۲.۴۵	۱.۷۶
هرمزگان	۲.۳۵	۱.۵۳	۱.۲۰	۱.۶۵	۱.۷۹	۱.۶۳
اردبیل	۱.۴۰	۱.۵۱	۱.۱۲	۱.۸۸	۰.۸۶	۱.۴۰
بوشهر	۱.۹۵	۱.۴۰	۱.۰۹	۰.۸۰	۰.۳۴	۱.۳۹
کردستان	۱.۳۶	۱.۴۳	۰.۹۳	۱.۶۲	۰.۷۷	۱.۳۰
زنجان	۱.۰۶	۱.۲۱	۱.۳۰	۱.۸۶	۱.۳۱	۱.۲۲
خراسان جنوبی	۱.۳۰	۱.۲۷	۱.۰۷	۱.۱۱	۰.۷۲	۱.۲۱
چهارمحال و بختیاری	۱.۱۶	۱.۰۶	۰.۷۰	۱.۶۴	۰.۶۳	۱.۰۱
کهگیلویه و بویر احمد	۱.۲۰	۱.۰۳	۰.۷۹	۰.۸۳	۰.۴۱	۰.۹۹
خراسان شمالی	۱.۰۶	۱.۰۹	۰.۶۰	۰.۵۹	۰.۲۳	۰.۹۵
ایلام	۰.۸۴	۰.۸۴	۰.۷۳	۰.۸۰	۰.۲۵	۰.۸۰
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

راهبردها، سیاست ها و راهنمای عمل گسترش آموزش عالی در آینده

➤ با نگاهی آمایشی و با الهام از وضعیت اقتصادی استان های مختلف کشور (مبتنی بر ارزش افزوده فعالیت های عمده اقتصادی استان ها، بر اساس حساب های منطقه ای) اتخاذ سیاست ها، راهبردها و راهنمای عمل ویژه ای جهت بهینه سازی گسترش آموزش عالی به شرح زیر الزامی می باشد:

الف- تمرکز زدایی و انتقال قدرت تصمیم گیری دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی در قالب شکل گیری مدیریت منطقه ای در آموزش عالی

ب- ساماندهی و متوازن سازی گسترش آموزش عالی به منظور توزیع عادلانه منابع، ایجاد فرصت های برابر

ج- ارتقاء کیفیت و استاندارد شدن به مثابه شرط اساسی هویت آموزش عالی

د- اشتغال پذیری و توانمندی فارغ التحصیلان در کسب شغل و ایجاد شغل (توجه به مزیت نسبی استان ها)

و- پذیرش دانشجو (کارشناسی-کارشناسی ارشد-دکتری) در توازن با رشد اقتصادی کشور

سیاست تمرکززدایی و انتقال قدرت تصمیم گیری

➤ برای اجرای سیاست فوق راهبرد منطقه ای نمودن مدیریت آموزش عالی از طریق اجرای طرح منطقه بندی دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی وابسته به وزارت عتف با هدف دستیابی به عوامل زیر دنبال می شود:

تسهیل در برنامه ریزی فعالیت ها

دستیابی به الگوهای مشارکت جویانه

ایجاد زمینه های مناسب به منظور
شناسایی دقیق فرصت ها و چالش های
پیش رو

مدیریت و صرفه جویی در وقت و هزینه

ملاحظات در منطقه بندی دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی

تأکید بر اسناد بالادستی

استناد به منطقه بندی کشور از سوی سازمان برنامه و بودجه کشور

بررسی سوابق منطقه بندی در ایران

ضرورت تدوین اسناد توسعه دانش بنیان منطقه ای

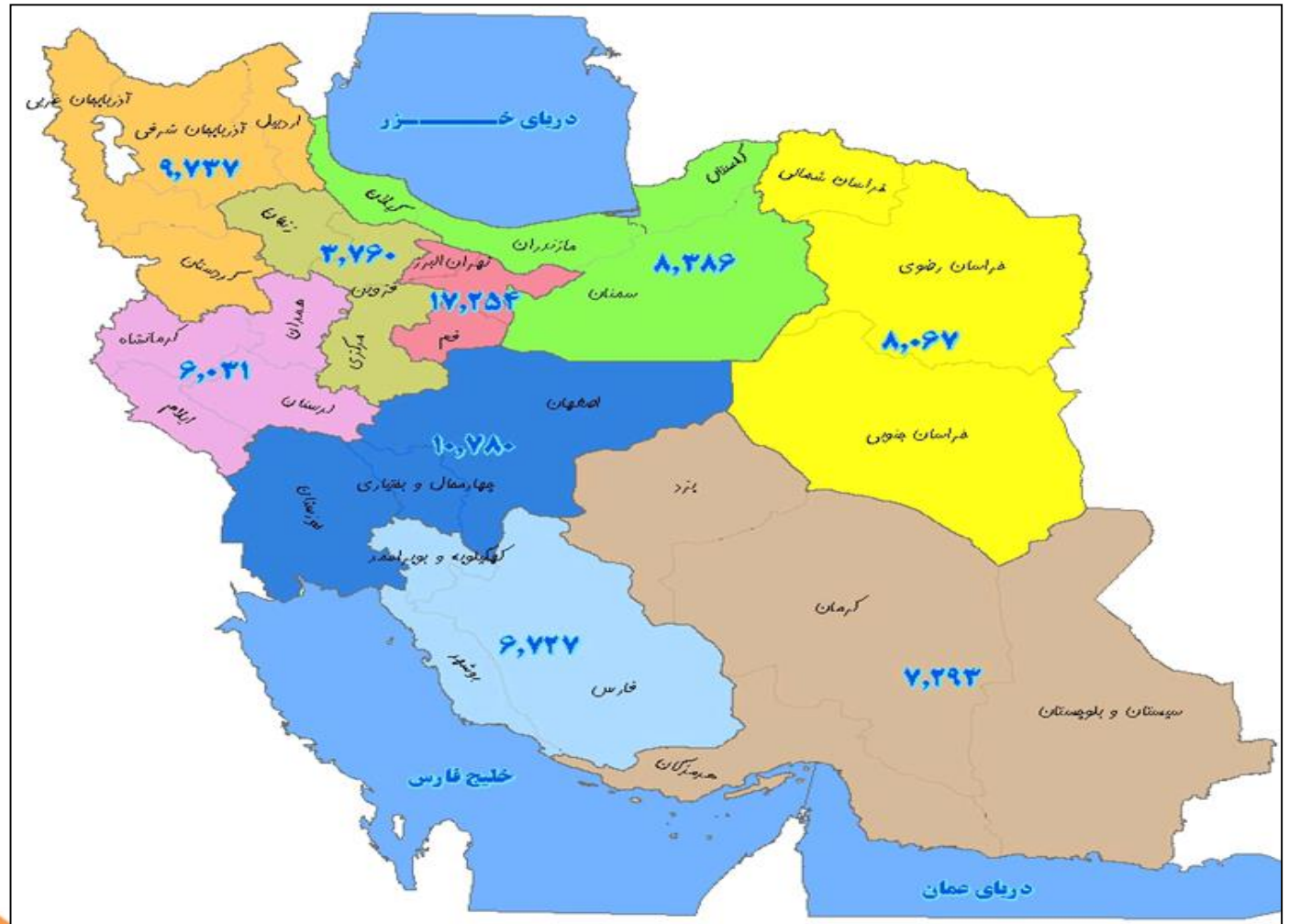
ایجاد سنگ بنای وفاق میان مسئولان منطقه و جامعه کسب و کار و نهادهای دانش بنیان در ارتقاء نوآوری منطقه

تحلیل ظرفیتها و نیازهای نوآوری منطقه و استفاده حداکثری از ظرفیت‌های منطقه در توسعه آموزش عالی

ایجاد همگرایی سیاستها و برنامه‌های ملی و منطقه‌ای در توسعه آموزش عالی

ایجاد امکان نظارت بر توسعه نظام نوآوری منطقه و پایش مستمر اجرای برنامه‌ها

نقشه منطقه بندی آمایش آموزش عالی کشور سال ۱۳۹۶

آمایش آموزش عالی

- منطقه ۱: تهران - البرز
- منطقه ۲: گیلان - مازندران - گلستان
- منطقه ۳: اردبیل - آذربایجان غربی - آذربایجان شرقی - زنجان
- منطقه ۴: همدان - مرکزی - قزوین - قم
- منطقه ۵: کردستان - کرمانشاه - لرستان - ایلام
- منطقه ۶: یزد - اصفهان - چهارمحال و بختیاری
- منطقه ۷: فارس - کهگیلویه و بویراحمد - بوشهر
- منطقه ۸: هرمزگان - سیستان و بلوچستان - کرمان
- منطقه ۹: خراسان شمالی - خراسان رضوی - خراسان جنوبی - سمنان
- منطقه ۱۰: خوزستان

ملاحظات در منطقه بندی دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی

➤ ملاک های مورد استفاده در این طبقه بندی در دو دسته کلی معیار های بیرونی و معیار های درونی به شرح زیر قابل دسته بندی است:

معیارهای
بیرونی

همگنی در ویژگی های جغرافیایی کشور (توپوگرافی، اقلیم)

همگنی در ساختارهای اجتماعی- فرهنگی (زبان، مذهب، فرهنگ، نژاد، ساختارهای جمعیتی و تحرکات جمعیتی و...)

همگنی در ساختارهای اقتصادی (قابلیت های بالفعل و بالقوه در بخش های کشاورزی صنعتی و خدماتی)

میزان دسترسی به زیرساخت های مشترک منطقه بندی (راه های ارتباطی، شبکه حمل و نقل، ارتباطات و فناوری)

ملاحظات در منطقه بندی دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی (ادامه)

معیارهای
درونی

توازن در توزیع مراکز آموزش عالی

توازن توزیع جمعیت دانشجویی

توازن در توزیع جمعیت مقاطع تحصیلات تکمیلی

توازن در توزیع اعضای هیأت علمی

وجود یک دانشگاه مادر در هر منطقه

طرح آمایش آموزش عالی

- این طرح که از سال ۱۳۸۸ در کشور مطرح شده است در حال حاضر به عنوان یکی از برنامه های اصلی و کلان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با توجه به بحث تحول در نظام آموزش عالی در برنامه پنجم توسعه است که توسعه هدفمند آموزش عالی را دنبال می کند.
- برخی از اهداف این طرح عبارتند از متناسب سازی توسعه آموزش عالی با نیازهای استانی، ملی، منطقه ای و بین المللی، ایجاد تناسب بین رشته ها و اهداف آموزش عالی، بازنگری و تدوین برنامه های درسی متناسب با اهداف آموزش عالی به ویژه در حوزه علوم انسانی (شامل: بازنگری دروس، مقاطع، محتوی و کتب درسی و توسعه کرسی های نظریه پردازی...)، ساختارسازی و ایجاد نهاد تضمین کیفیت و نظارت مستمر بر آموزش عالی، ایجاد ارتباط موثر بین دانشگاه ها و دستگاه های اجرایی، بخش های غیردولتی در جهت ارتقاء مهارت و به کارگیری یافته های علمی در جامعه و اصلاح و به روزرسانی زیرساختار مدیریت آموزش دانشگاه ها.

جدول شماره (۱۲): مقوله های اصلی مورد توجه به آموزش عالی در طرح های آمایش سرزمین

ردیف	عنوان طرح	مقوله های اصلی مورد توجه
۱	طرح مطالعاتی گروه بتل	آموزش (نه آموزش عالی) به عنوان بخشی از برنامه های بخشی-منطقه ای
۲	مطالعات ستیران	توجه به آموزش عالی به صورت یکی از فعالیت های بخش سوم (خدمات) سیاست ها به صورت بخشی (نه بخشی منطقه ای) به دنبال بررسی سیاست های جاری دولت وقت
۳	مطالعات طرح پایه آمایش سرزمین اسلامی ایران	آموزش عالی به عنوان یکی از فعالیت های بخش خدمات اجتماعی و خدمات برتر توسعه دانشگاه ها و مراکز موجود یا ایجاد مراکز آموزش عالی جدید در ۱۲ استان توجه به بعد جمعیت
۴	ضوابط اجرایی آمایش سرزمین	توسعه علوم، آموزش، پژوهش و فن آوری گسترش و تجهیز مراکز آموزشی، پژوهشی، شهرک ها و پارک های علمی-فن آوری کشور
۵	طرح آمایش آموزش عالی	متناسب سازی توسعه آموزش عالی با نیازهای استانی، ملی، منطقه ای و بین المللی ایجاد تناسب بین رشته ها و اهداف آموزش عالی ساختارسازی و ایجاد نهاد تضمین کیفیت و نظارت مستمر بر آموزش عالی ایجاد ارتباط موثر بین دانشگاه ها و دستگاه های اجرایی، بخش های غیردولتی در جهت ارتقاء مهارت و به کارگیری یافته های علمی در جامعه اصلاح و به روزرسانی زیرساختار مدیریت آموزش دانشگاه ها

➤ طرح آمایش آموزش عالی بعد از چندین دهه که از عمر آمایش سرزمین می گذرد و در زمان های مختلف به آن اشاره شده، ولی به طور کامل طراحی و اجرا نشده است. در حال حاضر که وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به دنبال تدوین سند ملی آمایش آموزش عالی است، این موضوع در توسعه فعالیت های آموزشی مورد توجه قرار گرفته است.

ویژگی های آمایش آموزش عالی نزد متولیان آموزش عالی و سیاستگذاران اجرایی

○ اهم مقوله ها و محورهای مورد توجه در آمایش آموزش عالی بدین شرح است:

توسعه متوازن و متعادل منطقه ای و مبتنی بر عدالت اجتماعی

➤ در آموزش عالی کشورمان، بیش از گذشته به "آمایش آموزش عالی" در کشور باید توجه شود. گسترش رشته های تحصیلی و فضاهاى دانشگاهى ممکن است نامتوازن باشد. در نقشه جامع علمى کشور و سند چشم انداز بیان شده از نظر علم و فناوری رتبه اول منطقه باید باشیم. در توسعه مبتنی بر آمایش آموزش عالی محورهای اساسی مانند توسعه مبتنی بر عدالت اجتماعی، ایجاد تعادل منطقه ای و توجه به حفظ هویت اسلامی و ایرانی را در نظر گرفته می شوند.

شناخت توانمندی ها و قابلیت های مناطق

- آمایش سرزمین نقش و سیاست های هر منطقه را براساس توانمندی ها و قابلیت های آن منطقه و در هماهنگی با دیگر مناطق مشخص می کند. هدف از آن توسعه هر منطقه به گونه ای است که این امکان را برای جمعیت آن منطقه فراهم سازد که در منطقه خود مانده و از مهاجرت جلوگیری شود.
- هدف از توسعه آموزش عالی براساس آمایش سرزمین، توزیع منطقی فعالیت های پژوهشی، فرهنگی و آموزشی در مناطق مختلف کشور است. آینده نگری آمایش آموزش عالی در سطح ملی، منطقه ای و استانی شامل تعیین استراتژی آموزش عالی، جمع آوری اطلاعات و شناخت قابلیت ها و تنگناهای توسعه هر استان است.

ویژگی های آمایش آموزش عالی نزد متولیان آموزش عالی و سیاستگذاران اجرایی

تدوین سندی برای توسعه آموزش عالی

➤ برای اینکه به جایگاه کیفی بالاتری برسیم و در واقع به کارآمدی و پاسخگویی در دانشگاه توجه کنیم، نیاز به برنامه‌ریزی و تدوین سند توسعه آموزش عالی بر مبنای آمایش سرزمین در سطح کلان و دانشگاه داریم در توسعه آموزش عالی و آمایش سرزمین در اصل بایستی مزیت های نسبی استان های مختلف از نظر جغرافیایی، نیروی انسانی، وضعیت اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی و از طرف دیگر با در نظر گرفتن اسناد بالا دستی شامل سند چشم‌انداز، نقشه جامع علمی کشور، برنامه‌های پنجم توسعه، مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و مجلس توجه می‌شود.

جدول شماره (۱۳): مقوله‌بندی ویژگی‌های آمایش آموزش عالی از دیدگاه مدیران ستادی و روسای دانشگاه‌ها براساس اهمیت

مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	ردیف
توسعه‌ی متوازن و متعادل در سطح ملی و منطقه‌ای	<p>تعادل منطقه‌ای</p> <p>عدالت اجتماعی</p> <p>توزیع عادلانه فرصت‌ها</p> <p>توسعه براساس هدف</p> <p>گسترش فضاهای آموزشی در مناطق</p>	۱
تحلیل وضعیت موجود و مطلوب رشته‌های دانشگاهی	<p>شناخت وضع موجود رشته‌های هر دانشگاه</p> <p>تعیین رشته‌های مورد نیاز برای آینده</p> <p>اولویت‌بندی رشته‌ها براساس نیاز</p>	۲
شناخت توانمندی‌ها و قابلیت‌های مناطق	<p>شناسایی پتانسیل‌های منطقه</p> <p>شناخت نیازهای منطقه</p> <p>شناخت تنگناها و کاستی‌ها</p>	۳
تدوین سندی برای توسعه آموزش عالی	<p>افزایش کیفیت و کارآمدی</p> <p>پاسخگویی</p> <p>اسناد بالادستی</p>	۴

با تشکر از حسن توجه شما